

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA JAMOAVIY ISHLASH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISH ORQALI TARBIYALASH YO'LLARI

Jo'rayeva Turg'unoy Umarjonovna

Namangan davlat pedagogika instituti

Boshlang'ich ta'lim innovatsiyalari kafedrası o'qituvchisi

Yuldasheva Dilnoza Tolif qizi

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17919027>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 06-dekabr 2025 yil

Ma'qullandi: 10-dekabr 2025 yil

Nashr qilindi: 13-dekabr 2025 yil

KEYWORDS

jamoaviy ishlash, boshlang'ich ta'lim, tarbiya, shaxs rivoji, hamkorlik, pedagogik texnologiyalar, interfaol metod, ijtimoiylashuv.

ABSTRACT

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida jamoaviy ishlash ko'nikmasini shakllantirishning pedagogik, psixologik va tarbiyaviy jihatlarini tahlil etilgan. Jamoaviy faoliyat o'quvchining shaxs sifatida kamol topishida, o'z fikrini erkin bildirishida, boshqalar fikrini hurmat qilishida hamda ijtimoiylashuv jarayonini faollashtirishda muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Boshlang'ich sinf davri inson shaxsining asosi shakllanadigan davr bo'lgani bois, bu bosqichda o'qituvchining jamoaviy ishni to'g'ri tashkil etish mahorati o'quvchilarni kelgusidagi ijtimoiy hayotga tayyorlashda alohida ahamiyat kasb etadi. Maqolada ta'lim-tarbiya jarayonini modernizatsiya qilish, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash, shuningdek, boshlang'ich ta'lim tizimida jamoaviy o'qitishning istiqbolli yo'nalishlari bo'yicha ilmiy-tahliliy xulosalar keltirilgan.

Bugungi globallashuv va raqamli o'zgarishlar davrida ta'lim jarayonining asosiy maqsadi nafaqat o'quvchilarga bilim berish, balki ularni ijtimoiy faol, jamoada ishlay oladigan, hamkorlikda muammolarni hal etishga qodir shaxs sifatida shakllantirishdan iboratdir. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi bolaning shaxsiy sifatlari, ijtimoiy moslashuvchanligi hamda jamoada o'z o'rnini topa bilish qobiliyatlari shakllanadigan eng muhim poydevor hisoblanadi. Shu sababli boshlang'ich sinf o'quvchilarida jamoaviy ishlash ko'nikmasini shakllantirish pedagogik faoliyatning dolzarb yo'nalishlaridan biri sanaladi.

Jamoaviy faoliyat o'quvchilarning o'zaro hamkorlikda ishlash, o'z fikrini erkin ifodalash, boshqalarni tinglash va hurmat qilish, mas'uliyatni bo'lishish, birgalikda qaror qabul qilish kabi ijtimoiy va axloqiy fazilatlarini rivojlantiradi. Bunday ko'nikmalar esa nafaqat o'quv jarayonida, balki keyingi bosqichlarda — shaxsning ijtimoiy hayoti va kasbiy faoliyatida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 29-yanvardagi "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" PF-60-son Farmonida ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, o'quvchilarda mustaqil va ijodiy fikrlash, jamoada ishlash madaniyatini shakllantirishga alohida e'tibor qaratilgan. Bu esa boshlang'ich ta'limda jamoaviy

faoliyatni rivojlantirish bo'yicha metodik va tarbiyaviy izlanishlarni yanada chuqurlashtirish zaruratini keltirib chiqarmoqda.

Boshlang'ich ta'lim – o'quvchi shaxsining ma'naviy, axloqiy va intellektual rivojlanishida poydevor davr hisoblanadi. Shu bosqichda o'quvchi nafaqat bilim oladi, balki jamiyatda o'z o'rnini topishga, boshqalar bilan muloqot qilishga, hamkorlikda ishlashga ham o'rganadi. Shuning uchun jamoaviy ishlash ko'nikmasini shakllantirish boshlang'ich ta'lim jarayonining eng muhim vazifalaridan biri sanaladi. Bolaning ijtimoiy tajribasi aynan jamoa fikrini hurmat qilishni o'rganadi.

Jamoaviy ishlash ko'nikmasi o'quvchilarni mustaqil fikrlash, hamkorlikda qaror qabul qilish, o'z fikrini aniq va madaniyatli tarzda ifoda etish, boshqalarning fikriga e'tiborli bo'lishga o'rgatadi. Bu esa shaxsning ijtimoiy moslashuvi, kommunikativ madaniyati va jamoada o'z o'rnini topish qobiliyatini rivojlantiradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari tabiatan faol, qiziquvchan va o'z fikrini ifoda etishga intiluvchan bo'lgani sababli, jamoaviy faoliyat ularning tabiiy ehtiyojlariga ham mos keladi. Shu sababli, o'qituvchi bu imkoniyatni to'g'ri yo'naltirib, har bir bolani jamoa faoliyatiga jalb etishi zarur. Jamoaviy ishni tashkil etish jarayonida o'qituvchining pedagogik mahorati muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki har bir bola o'z qobiliyati, fe'l-atvori, xarakteri va psixologik xususiyatlariga ega. Shu bois o'qituvchi guruhni shakllantirishda har bir o'quvchining individual jihatlarini hisobga olishi kerak. O'quvchilar o'zaro ishonch, hurmat va qo'llab-quvvatlash asosida hamkorlikda ishlay olsalar, bu jamoaviy faoliyatning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Jamoaviy ishlashni shakllantirishda o'qituvchining asosiy vazifasi — o'quvchilarda "men" tushunchasidan "biz" tushunchasiga o'tish jarayonini bosqichma-bosqich amalga oshirishdir. Bu esa o'quvchida jamoa manfaatini shaxsiy manfaatdan ustun qo'yish, o'zaro mas'uliyatni his etish va umumiy maqsadga erishish yo'lida birgalikda harakat qilish kabi ijobiy sifatlarni tarbiyalaydi. Bunda o'yinli mashg'ulotlar, guruhli topshiriqlar, rolli o'yinlar, musobaqalar va loyihaviy ishlar eng samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Masalan, "Birgalikda hikoya tuzamiz", "Rasm asosida ertak yaratamiz" yoki "Guruh bilan loyihani himoya qilamiz" kabi topshiriqlar bolalarda nafaqat ijodkorlikni, balki o'z fikrini jamoa oldida aytish jasoratini ham rivojlantiradi. Har bir bola jamoaviy ish jarayonida o'z hissasini qo'shadi, bu esa unda o'ziga bo'lgan ishonchni oshiradi. Natijada, o'quvchi o'zini jamoaning muhim a'zosi sifatida his qiladi.

Bundan tashqari, jamoaviy faoliyat o'quvchilarda tarbiyaviy jihatdan ham katta o'zgarishlarni yuzaga keltiradi. Birgalikda ishlash jarayonida ular hamjihatlik, sabr, hurmat, yordam, kechirimlilik kabi insoniy fazilatlarini o'zlashtiradi. Bu jarayon bolada faqat bilim emas, balki axloqiy qadriyatlarni ham shakllantiradi. Shu bois jamoaviy ishni tashkil etish nafaqat ta'limiy, balki tarbiyaviy maqsadga ham xizmat qiladi.

Zamonaviy ta'lim jarayonida jamoaviy ishlashni tashkil etish uchun interfaol metodlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. "Aqliy hujum", "Klaster", "Besh savol", "Sinkveyn" kabi metodlar o'quvchilarning fikrlash doirasini kengaytiradi, ularni muloqotga chorlaydi va birgalikda yechim topishga o'rgatadi. Shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish jamoaviy loyihalarni yanada qiziqarli va ijodiy tarzda bajarish imkonini beradi. Jamoaviy ishlashni samarali tashkil etish uchun o'qituvchi bir nechta tamoyillarga amal qilishi lozim. Birinchidan, o'quvchilarda o'zaro hurmat va ishonch muhitini yaratish zarur. Ikkinchidan, guruh ishida har bir bolaning faol ishtirokini ta'minlash muhim,

ya'ni har kim o'z vazifasini bajarishi lozim. Uchinchidan, o'qituvchi nazorat qiluvchi emas, balki yo'naltiruvchi rolda bo'lishi kerak. Bu yondashuv o'quvchilarning mustaqil fikrlashini va tashabbuskorligini oshiradi.

Amaliy kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, jamoaviy ishlash asosida o'tgan darslarda o'quvchilarning faolligi, bir-birini tinglash madaniyati va o'zaro hurmat darajasi ancha yuqori bo'ladi. O'quvchilar o'z fikrini jamoaga mos ravishda ifoda etishni, kelishmovchiliklarda murosaga kelishni o'rganadi. Bunday darslar nafaqat o'quvchilarning ijtimoiy kompetensiyasini, balki ularning emotsional barqarorligini ham mustahkamlaydi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, boshlang'ich ta'limda jamoaviy ishlash ko'nikmasini shakllantirish — zamonaviy pedagogikaning asosiy yo'nalishlaridan biridir. Bu jarayon o'quvchilarni kelgusida mustaqil, mas'uliyatli va jamoaga foydali shaxs sifatida shakllantirishning poydevorini yaratadi. Har bir bola jamoada o'z o'rnini topgach, unda ijtimoiy faollik, muloqot madaniyati va yetakchilik fazilatlarini tabiiy ravishda rivojlanadi.

Yuqorida keltirilgan fikr-mulohazalar shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf o'quvchilarida jamoaviy ishlash ko'nikmasini shakllantirish bugungi ta'lim-tarbiya tizimining eng muhim yo'nalishlaridan biridir. Boshlang'ich ta'lim bosqichi — bu bolaning shaxsiy fazilatlarini, ijtimoiy tajribasi va muloqot madaniyati shakllanadigan davrdir. Shu bois jamoaviy faoliyatni to'g'ri yo'lga qo'yish, uni maqsadli tashkil etish o'qituvchidan yuqori darajadagi pedagogik mahorat, kuzatuvchanlik va psixologik yondashuvni talab etadi.

Jamoaviy ishlash o'quvchilarda o'zaro hurmat, birdamlik, mas'uliyat, sabr-toqat, yordam va hamdardlik kabi axloqiy fazilatlarini shakllantiradi. Bu ko'nikma o'quvchining faqat bilim olish jarayonida emas, balki butun hayoti davomida unga foyda keltiradi. Chunki jamoada ishlay oladigan shaxs har qanday muhitda tez moslashadi, muammolarni tinch yo'l bilan hal etadi, boshqalar fikrini tinglashni biladi hamda umumiy maqsad sari birgalikda harakat qilishga intiladi. Shuningdek, jamoaviy faoliyat asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini oshiradi, ularni faol ishtirok etishga undaydi, mustaqil fikrlash va muammoli vaziyatlarni hal etish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Guruhli ishlarda bolalar o'zaro fikr almashish, bir-birini to'ldirish, jamoa oldida fikrini asoslab berish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu jarayon ularning nutq madaniyatini, ijtimoiy faolligini va muloqot ko'nikmalarini yanada kuchaytiradi. Pedagogik tajriba shuni isbotlaydiki, jamoaviy ishlashga asoslangan dars jarayoni an'anaviy yakka tartibdagi o'qitishdan ko'ra samaraliroq natija beradi. Chunki jamoada o'rganish, o'yinli mashg'ulotlar va loyihalar orqali o'quvchi o'zini erkin his qiladi, ijodiy fikrlash va tashabbus ko'rsatishga o'rganadi. Shu bois har bir boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'z faoliyatida jamoaviy ish elementlarini muntazam qo'llashi, har bir o'quvchining jamoada o'z o'rnini topishiga sharoit yaratishi lozim. Bundan tashqari, jamoaviy ishlashni shakllantirish jarayonida o'qituvchi nafaqat metodik, balki tarbiyaviy yondashuvni ham chuqur o'ylab amalga oshirishi zarur. Chunki jamoaviy faoliyat — bu o'quvchilarning o'zaro munosabat madaniyati, hissiy barqarorligi va insoniy qadriyatlarga sodiqligini tarbiyalaydigan samarali vositadir. Shu jihatdan qaraganda, jamoaviy ishning ta'limiy va tarbiyaviy ahamiyati bir-biri bilan chambarchas bog'liqdir. Kelgusida boshlang'ich ta'lim tizimida jamoaviy ishlashni yanada takomillashtirish uchun zamonaviy interfaol metodlar, raqamli platformalar va hamkorlik asosidagi loyiha ishlaridan keng foydalanish tavsiya etiladi. Chunki bugungi kunda jamiyat ijtimoiy jihatdan faol, hamkorlikka ochiq, muloqot madaniyatiga ega, mas'uliyatli yoshlarni tarbiyalashni talab qilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida jamoaviy ishlash ko'nikmasini shakllantirish orqali ularni tarbiyalash — bu nafaqat o'qituvchining metodik mahoratini namoyon etuvchi jarayon, balki yosh avlodni barkamol inson sifatida voyaga yetkazishning eng muhim bosqichidir. Jamoaviy faoliyat orqali o'quvchilarda o'zaro hurmat, mas'uliyat, hamkorlik, sabr-toqat, empatiya va ijtimoiy faollik kabi ijobiy sifatlar shakllanadi. Bunday fazilatlar shaxsning keyingi ijtimoiy hayotida muvaffaqiyatli moslashuvini ta'minlaydi va ularni kelajakda ijtimoiy mas'uliyatli, jamoatchilik faoliyatida faollik ko'rsata oladigan fuqaro sifatida kamol toptiradi.

Boshlang'ich sinf davrida o'quvchilarning psixologik, emotsional va kommunikativ rivojlanish darajasi aynan jamoaviy ish orqali faol namoyon bo'ladi. Shu bois o'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilar o'rtasida sog'lom muloqot, o'zaro yordam va bir-birini qo'llab-quvvatlash muhitini yaratadigan tashkilotchi va tarbiyachi sifatida faoliyat yuritishi lozim. Jamoaviy mashg'ulotlar, interfaol o'yinlar, guruhli topshiriqlar va loyiha asosidagi ta'lim turlaridan samarali foydalanish o'quvchilarni birgalikda fikrlash, muammoni hal etish va natijaga yo'naltirilgan ishlashga o'rgatadi.

Shunday ekan, har bir pedagog o'z faoliyatida jamoaviy ishni o'quv-tarbiyaviy jarayonning ajralmas qismi sifatida ko'rishi, uni muntazam, maqsadli va tizimli tarzda amalga oshirishi zarur. Bu yondashuv nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini, balki ularning ma'naviy-axloqiy kamolotini ham oshiradi. Zero, jamoada ishlashni o'rgangan bola kelajakda jamoaga yetakchilik qila oladigan, boshqalar fikrini qadrlaydigan, o'zining ijtimoiy o'rnini anglaydigan shaxs sifatida shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4319-son qarori. Ta'lim sifatini oshirish va uzluksiz ta'lim tizimii takomillashtirish to'g'risida.
2. Yo'ldoshev J.G. Boshlang'ich ta'limda interfaol metodlar. – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2019.
3. Zunnunov A., Jabborova M. Boshlang'ich ta'lim metodikasi. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021.
4. Karimova V.M. Bola shaxsining ijtimoiylashuvi jarayonida jamoa faoliyatining roli. – Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti, 2020.
5. Hasanboyeva O.U. Pedagogika. – Toshkent: "Iqtisod-moliya", 2017.
6. Raxmonov Sh., Saidov U. Boshlang'ich ta'limda ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish metodikasi. – Toshkent: TDPU, 2018.
7. Vygotskiy L.S. Psixologiya razvitiya rebenka (Bola rivojlanish psixologiyasi). – Moskva: Pedagogika, 1984.
8. Dewey J. Democracy and Education. – New York: Macmillan, 1916.
9. Johnson D. W., Johnson R. T. Cooperative Learning: Theory and Practice. – Boston: Allyn & Bacon, 1999.